

СТЕФАН ДИЧЕВ
РАВНИ КОЛИБИ

chitanka.info

1

Когато закритата с чергила каруца влезе в двора на селския ага, там вече гъмжеше от разседлани коне. И навред заптии. Ядяха. Миеха се. Кърпеха се или се бореха.

Юмер, грубоват, симпатичен турчин на средна възраст, завърза поводите на коня за климията и слезе от каруцата. Брадясалото му кривоносо лице изненадано оглеждаше шумната тълпа. Все мъже. И все заптии. Какво става тук, закъде са тръгнали тия, мислеше си той. Но разсеяно и уморено, защото си имаше достатъчно свои грижи. Пък и не беше любопитен.

— Ти си лежи, лежи си! — успокои той жена си, скрила се под чергилото. — Аз само ще разпитам за прохода и веднага ще се върна.

Пътем той срещна Драгни, ратая българин; носеше котле с димяща чорба.

— Спри да те питам, бе аркадаш!... — рече. — Ама спри де!...

— Чорба за бея нося, аго... Прощавай, бързам! — с привичен страх отвърна ратаят.

И отмина. А Юмер неволно тръгна подире му. Насмешливо си говореше: Ага ме нарече; какъв ага съм аз, ой аллах!...

Насреща, под навеса, с мъка подвил късите си крака, се разполагаше дебел пълнобузест османлия. Хаджи Билал му беше името. На главата му чалма, същинска тиква. На врата — гердани като у жените. А на паралията пред него паници, хляб, суджук. И тъкмо там спря Драгни, пред хаджи Билал. Насипа с черпак в паницата още врящата чорба. Поклони се, пожела приятен обяд. Но хаджи Билал дори и не посегна за лъжицата. Очите му, потънали в тлъстина, не се откъсваха от изстъпилия се наблизко заптийски началник. Защото това не беше друг, а самият Ибрахим бей. Дяволито намигвайки, неизменният Узун Гирай му поливаше с ибрика и беят, разголен до кръста, миеше се и сладостно пухтеше.

— Аа... а... а! — викаше той и се пляскаше по косматите гърди. — Благословено нещо е водата... Още, още поливай, Узуне!... Ааа!...

— Ама хайде, бей, хайде джанъм, ще изстине чорбичката!... — не изтрая и ласкателно го подкани хаджи Билал. Чудеше се какво толкова хубаво намира в студената вода Русчуклията. За него самия най-висша радост бяха хапването и сънят.

— Е, като си рекъл да ядем и да вървим, хаджи — приближи го най-сетне бинбашията.

Облякъл се беше. Кръглото лице — свежо. Черната брада — къдрава и влажна.

— Какво, дойдоха ли ония, твоите? — попита той, когато хвана лъжицата и шумно засърба.

Сърбаше и сумтеше. Защото това неделно пладне беят беше в слънчево настроение. Също като времето.

— Кои, ратаите ли?... — заклима хаджи Билал. — Сега пък на черкова отишли...

— Как на черкова?... Аз няма да ви чакам вас!...

— Ама ти нямай грижа, бей... Яж, хапни си, че си и пийни!... Аллах! Ще ги доведе той, чорбаджи Дръндьо!... Нямай грижа!... — убеждаваше го хаджи Билал и мазна усмивчица се разливаше по още по-мазното му лице. А може би и за да подсили думите си, той лекичко се оригна.

— Наздраве!... — кимна Ибрахим, но мисълта му вече препускаше нанякъде.

— Не искам да го знам аз твоя Дръндьо! — продължи. — Доведи не доведе ратаи, аз тръгвам! — поклати той заканително глава. Все пак слънчевото настроение не го напусна.

— Ама ти снощи ми обеща, бей!... Аллах е свидетел, обеща ми!

— Снощи за снощи!... Казах ти, че тръгвам да завардя прохода.

Внезапно изпъкналите очи на бинбашията съвсем се ококориха. Открил бе спрелия недалече от тях Юмер. Подозрение блесна в погледа на заптийския началник; ръката му неволно откопча кобура на револвера. Защото напоследък за него всеки непознат беше станал подозрителен.

— Ти кой си?! — викна той остро и без да снема погледа си от непознатия.

— Кой, аз ли?... Ами... аз, таквоз, жената водих на хекимина в града, че се връщам... — нерешително запристъпя Юмер.

— Я! Че аз тебе те знам бре! — възкликна учудено хаджи Билал.
— Ти нали... дето си от Равни колиби... Нали си от Равни колиби, а?!

— Оттам сме, хаджи Билал ага! И аз те знам и затова рекох...

— Ха! Как няма да ме знаеш!... Че нали горният ми чифлик до вашето село допира бре — рече горделиво и самодоволно хаджията. А не преставаше и да сърба чорбата си на големи, шумни глътки.

— Вие кога най-сетне ще ми продадете мерата си? — сети се той внезапно.

— Мерата... амчи тя, мерата, си е селска, ага...

— Селска била, ха-ха! Виж го... Ама ти смешки приказваш, бе човек... Че аз не знам ли, че е селска!

— Какво искаш ти? Защо клечиш тук? — попита Ибрахим с пълна уста.

Юмер съвсем се смути.

— Рекох... нали такава, казват... Нали с каруцата жената водих на хекимин, та, ако пътува някой през прохода, да вървим, рекох, с него!...

— Ей го още един плашлив!... — викна Ибрахим. — Ама тоя, Баш комитата, ви е взел страха на всички ви бре!... — разсмя се той гръмко.

И дори не видя как ратаят Драгни трепна и как веднага даде ухо на разговора.

— Ама засрамете се, бе правоверни! — продължаваше да се смее и да дъвче боят. — То кой го знае къде се е скрил сега в миша дупка оня хаирсъзин, а вие: пази ме, та пази ме!...

— Аз за никакъв комита не знам, ефендилер — заоправдава се Юмер. — Аз защото жената на хекимина водих...

— Как? Не си ли чул?

— Ама аз... Нали се е случвало там, в прохода, разбойници...

— Че от тоя по-голям разбойник има ли бре!... Тъй ли е, хаджи Билал ага? Речи му на тоя аджамия!

— Този е той, този е — потвърди веднага и с омраза агата. — Разбойник не, ами Баш разбойник. На царщината динена кора слага той!...

2

Преди да влезе в селото, от височината Левски внимателна огледа пътя. И къщите край него. Бабичка някаква хранеше кокошките в най-близкия двор. По-нататък две деца, яхнали магаре, обикаляха дръвника. И разпрегната кола видя. И няколко овце, скрили се на сянка. Турци нямаше.

Той отново подкара коня си и спокойно навлезе между разкривени крайпътни плетища. Беше почти без дегизировка. Само с малки руси мустачки. А на главата — фес. В извехтяло шаячно сетре, с орфана кордела, вързана на фльонга, в тоя слънчев неделен ден Левски приличаше на селски даскал, тръгнал да се глави.

И все пак не всичко беше тъй безпрепятствено, както изглеждаше на пръв поглед. Зад един от плетищата лежах заптии. На стража бяха. Пазеха да не дойде Баш комитата. Ала напечени от слънцето, те бяха задрямали. Сега юнашко хъркане се носеше надалеч и всеки би го взел за грухтене на свине. Пчела бръмчеше край мустаците на единия; в просъница той замахваше да я пропъди: отваряше едното си око, после другото и пак заспиваше. А другарите му така и не помръдваха... Да, тъй и не видяха конника, който спокойно мина по пътя отвъд плета. Но и той не ги видя.

Пътят на Левски водеше към селския мегдан. А там бе черковата. Той скокна от коня. Завърза поводите му в разцъфналата слива. Огледа околоръст и влезе в черковния двор.

Двамина богомолци се бяха отделили в притвора и си говореха шепнешком. Единият по външност изглеждаше да бе тукашен учител. Другият — в селски дрехи, груб и суров мъжага. Когато голямата черковна врата се отвори, те едва-едва погледнаха влезлия и пак потънаха в разговора си. Ала Левски не ги отмина. Приблужи и закачливо рече:

— А аз си мислех, че мене чакате!...

— Брате Левски!... Апостоле наш! — възкликнаха в един глас двамата и смаяно го гледаха.

— Е, е, рано е още да биете камбаната!... — усмихна им се и ги здрависа.

— Как мина? — зашепнаха те и радостно, и разтревожено. — Като се забави... Рекохме, че си се върнал...

— Да се върна!... Защо? Нали се уговорихме. Пък и оттук води пътят ми!

— Ама не срещна ли заптиите? — изненада се учителят.

— Заптии ли?

— Че то цялото село е пълно... Снощи като скакалци налетяха.

— Чудно, никого не видях. И бинбашията Ибрахим ли е с тях?

— И той — в ада дано го заврат! — изръмжа мъжагата.

— А вашите хора, ратаите, тях откараха ли ги?

— Тук са още... Докато не пусне черкова...

— Тогава, братя... заптии... незаптии, да влизаме; казах ви, и мен път ме чака!

Влязоха. А в черковата яйце да хвърлиш, няма къде да падне. Към свода се надигаха димни облаци. Сред благоговейното мълчание дебелият глас на поп Тодор изпълваше всички ъгли.

Левски обреди с поглед богомолците. Спря на десетината младежи, скупчили се в единия край, между колоните. Това ще са те, ратаите, каза си. Там бяха и близките им. На кого майка или баща, на кого млада невеста.

— Задлъжняха те, старите, на чорбаджи Дръндьо и ей, децата им ратаи му станаха. А той, подлецът, на хаджи Билал ги продаде... И кога ще се върнат, клетите, и ще се върнат ли, никой не знае!... — шепнеше в ухото на Левски учителят.

— Тоя с контошчето ли е чорбаджията? — спря Левски поглед на някакъв мъж средна възраст, енергичен и похватен за всякакви дела. Стоеше до главната колона. Молеше се с дълбоки поклони. Но и гледаше изпод окото стоката си.

— Разсъждавахме в комитета... ако може някак... някак да избягат — продължаваше все тъй шепнешком в ухото на Левски учителят. — По пътя има сгодни места, Апостоле... Ами тъй де! Когото хванат, хванат. Другите поне да се отърват...

— Не е работата до бягство, а до надежда за бъдещето, брате! — спря го с внезапно нетърпение Левски. Видя в очите му недоумение и

объркване. Но имаше ли време да му обясни? И само един ли се нуждаеше от такова обяснение?

Той стремително си запробива път между богомолците. Стигна амвона. Изкачи го. Развълнуваното изражение на лицето му неусетно бе станало вдъхновено. А стотици очи отдолу го гледаха. Кой е? Какъв е?...

— Сънародници мои, братя мои! — започна той. Гласът му веднага откри душите. — Отбих се при вас, братя, защото именно тук сте се събрали, а такава ми е длъжността — дето са всички, да бъда и аз!...

Почудата премина в шушукане. Ала той и не очакваше друго. Продължи, надвесвайки се ту към едната страна, ту към другата:

— Братя българи! Теглилата на народа ни не са от днес. Нещастията му нямат подобие. Години — десетки и стотици години вече — чужди крак тъпче нашата страна, чужди ръце я грабят — чужди, па и наши, защото право казва поговорката: от чужд търпи, от свой — два пъти!...

Занемелият свещеник се подаде от олтара. И пак се понесе между богомолците: „Кой е?... Какъв е?“ Но сега вълнението здраво бе сграбчило и тях.

Но не и чорбаджи Дръндьо. Той дебнешком си запробива път, та да разгледа по-добре човека на амвона.

— Търпели сме, но друго време е настъпило, братя, друго време, век на свободата — говореше оттам Левски. — И по цялата наша земя българинът казва: „Не!“

Това окончателно увери чорбаджията кой е непознатият. Тънка усмивчица се разля под мустака му. В благоговейно притихналата здрачевина той незабелязано се запромяква, докато най-сетне откря малката странична вратичка. Излезе в тесния улей между черковата и високия зид. Примижа, заслепен от светлината. Объркан беше. И изплашен.

Но това трая само миг. Той забърза по сенчестата пътека. Изскокна на мегдана. Качи се на кабриолета си и с трясък се понесе по уличката.

3

В двора на селския ага обедът продължаваше.

— Пък ти, като щеш, върви с нас — дъвчейки, говореше хаджи Билал ага на клекналия наблизю Юмер. — Да го вземем, а, бей? — обърна се той ходатайствено към бинбашията.

— Хайде, от мен да мине; превърнахте ме вече в пазач на страхливци... Засрамете се, бе правоверни!... — каза Ибрахим, разкъса със зъби пилешката кълка и сладко-сладко замляска. Все тъй в добро настроение беше!...

И тъкмо тогава очите му откриха нещо, което едва него задави.

— Гледай го оня как препуска като щурав! — рече, преглъщайки залька си.

В широкия двор лудо се втурна кабриолетът на чорбаджи Дръндьо. Залисаните, разсъблечени заптии едва свариха да се разбягат настрани.

— Бей! Бей!... — викна Дръндьо, преди още да е слязъл от кабриолета.

— Какво, бе чорбаджи?... Кълна се в брадата на пророка, тоя пак ще измисли нещо! — прибави Ибрахим по-тихо. — Къде са ти ратаите бре? Ти да не мислиш, че ще те чакам, докато се стъмни...

— Бей!... Остави ратаите... Оня! Оня!... — приближи ги Дръндьо.

— Какво те прихвана?...

— Слушай — навъси се и хаджи Билал. — Ще развалим май съдружието!...

— Ама оня, ви казвам, бе хора!... — От възбуждение чорбаджията се задъхваше. — Тоя, Баш комитата бе! — изтърси най-сетне той.

Бинбашията понечи да извика нещо, но тоя път вече наистина се задави. Закашля се. Агата го тупаше по гърба. А Юмер ги гледаше смаян. Какво стана в това село?

И друг един не ги изпускате от очи. Ратаят Драгни. Но той беше и разтревожен.

— Там... в черковата... на амвона се качил! — изричаше едно след друго чорбаджи Дръндьо.

— Какво се качил?... — опомни се Ибрахим.

— Пее... пее, бей?

— Кой пее бре?!...

— Ами той... Баш комитата... Дякона Левски!

— А!... И ти откъде разбра, че е той?

— Ами... такава... бамбашката ги извърта!... Разбираш ли, бей?

— Не разбирам.

— Подкокоросва ги!... Да се бунтуват, вика!...

Това вече Ибрахим го разбра.

— А!... — ревна той и очите му като лъскави топчета излязоха още по-навън. — Сега вече ми е в ръцете тоя хаирсъзин...

Ратаят Драгни не изчака да чуе всичките му ругатни, а се дръпна в сянката и през задната вратичка незабелязано мина в другия двор. Там играеха деца. Едното беше негово.

— Рашко!... Ела тук по-скоро...

— Какво, бе тате? — приближи момчето. Рошаво, опърпано. А очите като на баща му — буйни.

— Тичай скоро в черковата... Там имало един, на амвона ли е, къде е... Ще го познаеш, не е нашенец. Речи му: заптиите идат за тебе, речи!

— Ама защо, бе тате?

— Тичай, моето момче. После ще ти разправам; сега, колкото можеш, тичай!

И изглежда, че тъкмо тая тайнственост възпламени Рашко. Той се покатери на дувара. Преметна се оттатък и се втурна по насечената от коловозите уличка.

А в това време в големия двор Ибрахим бей ревеше:

— Всички на конете!...

Невъобразима бъркотия настана. Зурна заеча. Някой викаше:

— Кой ми взе калеврите?... Валлахи-баллахи, де ми са калеврите?!...

Стреснат и забъркан, Юмер побърза да се прибере при каруцата си. Изпод чергилото жена му подаде забулената си глава.

— Какво, ама какво става? — питаше изплашено тя.

— Бе нищо не разбирам. Някакъв разбойник ли гонят, какво?...

— дигна рамене Юмер. Пак си мислеше за прохода. Как ще го минат, щом се чуват такива страхотии.

4

Странно надбягване се разгаряше по улиците на селото!... Тичаше малкият Рашко. Провираше се през плетищата. Препъваше се и пак тичаше. А подире му със страхотен грохот се носеше отрядът на Ибрахим бей. Те вече го приближаваха, когато момчето се шмугна в някакъв процеп на черковния зид, стигна страничната вратичка и влезе в църквата. Срецна го полумрак и трепкане на свещи. И хора, хора. Кому да каже? Къде да търси човека, при когото го прати баща му?

— Заптии! — викна с все глас Рашко. — Заптии обграждат черковата, бягайте, заптии!...

Викът пресече словото на Левски. Кой го беше издал? Потърси чорбаджи Дръндьо и не го откри. Докато богомолците се заизвръщаха, та да видят кой вика, той незабелязано слезе от амвона. Вмъкна се в олтара. Знаеше, че няма време за бавене. И не спасяваше само себе си, а даваше и пример!

— Какво? Защо тук? — изпречи се недоумяващият поп Тодор.

Без да обяснява, Левски го отстрани, затича се и отвори прозореца. Един поглед му показа колко е високо. Долу двама заптии дебнеха. А насрещният зид бе далеч. Само че той нямаше друг изход. Качи се на перваза.

— В името божие, ще се пребиеш, човече! — понечи да го възпре поп Тодор.

— Затвори след мен, да не те обвинят — кимна Левски.

Той напрегна цялото си внимание. Всичките си мускули. И скочи. Залови се в насрещния зид. Увисна, но и мигновено се надигна, прехвърли крак. Чули шума, двете заптиета се затичаха. Викове. Гърмежи. Куршум откърти частица от камъка. Ала Левски вече беше отвъд.

Но ето че там пък кучета налетяха върху му. Ръмжат. Лаят. Той грабна първия попаднал му прът, заотпъжда ги, отстъпвайки все покрай зида. Докато стигна комшулука до съседния двор. Провря се

през вратичката. Пресече някакво бунище. После и лежи с цветя. А от другата страна на зида заптиите ревяха:

— Насам иде!... Там, пазете... Обграждайте!...

Той изчака да се отдалечат гласовете и като се водеше по цъфналата слива, разперила клони над дуvara, повторно се прехвърли, но тоя път на улицата. Там, в сянката, трябваше да бъде конят му. И наистина беше там. Само минутка му трябваше да го отвърже и да се метне на седлото. Но сякаш дебнали го, няколко гърмежа проехтяха. Над плетищата се понесе бесният вик на Ибрахим:

— На конете!... Дръжте го, сега е вече в ръцете ни!...

Диви крясъци изпълниха мегдана. Пушилка очерта пътя на конния отряд. А привел се над конската шия, Левски вече приближаваше края на селото, когато изневиделица пешачи заптии, сложени да пазят, препречиха пътя му.

Той дори не видя кой от тях стреля. Куршумът парна ръката му, но той не отклони коня си и заптиите заораха в жълтата прах.

Още един завой и ето го най-сетне във вратата на селото. Оставаше да мине по моста над рекичката и обраслите с лозя хълмове щяха да го скрият. Но вместо това той свърна встрани. Намери пътечка. Слезе ниско при реката. Скри се под самия мост. И чак сега видя кръвта по ръкава си. Свали сетрето. Куршумът беше засегнал само мускула, но кръвта продължаваше да блика. Докато пристягаше с кърпа раненото място, по моста горе изтрополи Ибрахимовният отряд и се загуби някъде по хълмовете.

Без да губи време, Левски извади от джоба на седлото турски одеяния — чалма, елек, кафтан, — облече ги. Залепи си други мустаци и потъмни лицето си. Закри едната му страна с черна превръзка, сякаш бе едноок. Дори и конят получи по-различен вид — малко боя прибави тъмни петна по запотената светла козина.

Сега вече можеше да излезе. Но той не последва конния отряд, а се върна в селото. Пред черковата бе невъобразима глъчка. И хаджи Билал, и чорбаджи Дръндьо, и Юмер с каруцата, и ратаят Драгни — всички бяха тук. А малкият Рашко, притаил се до баща си, все още бе задъхан.

Предрешеният като турчин Левски незабелязано се размеси с тях. Вслушваше се в откъслечни разговори кое как било. Защо било.

Ще хванат ли Баш комитата?... Докато чу един от комитетските хора предупредително да казва на своите:

— Тихо! Не го ли виждате тоя къоравия... Ага — прибави той по турски престорено любезно. — Ти кехая на хаджи Билал ли си, ага?

Не му отговори. Приблужи строените за път ратаи. Хаджи Билал и чорбаджи Дръндьо се разпореждаха с тях.

— Всички ли сте? — викаше чорбаджията. — Я стойте да ви преброя... Един, двама... ей, келяво магаре, мини напред, че броя! Три... четири... Стойко пет...

Преброи ги. Тринадесет.

— Кутсуз число, чорбаджи — обади се от коня си Левски. — Чувал съм, тъй казвате вие, гяурите: тринайсет — на кутсуз!

— Чуеш ли го какво казва агата, хаджи Билале?! — смути се Дръндьо. Суеверен беше.

— Кутсуз не кутсуз — карай! — отсече чифликчията и керванът с ратаите потегли. Начело беше той, едва крепещ се на коня. Подире му с кабриолета — чорбаджи Дръндьо. После каруцата на Юмер и Левски, прикачил се незабелязано. И тогава идеха ратаите, нарамили торби, неколцина просълзени. Двама конни кехаи със забучени пищови завършваха шествието.

Източиха се от мегдана. Гробно мълчание и плач ги изпратиха.

5

Те излязоха от селото. Минаха по моста над рекичката. Поеха по път между лозя и валози. Все тъй лазурно беше небето. Слънцето грееше топло и сияйно. Лек ветрец шумеше в клоните на крайпътните орехи.

— Ти, аркадаш, накъде? — попита от каруцата Юмер, попоглеждайки към Левски, който като че дремеше върху коня си.

— Какво рече!...

— Накъде, казвам, накъде?

— По пътя, все по пътя...

— Пък аз, слава на аллаха, връщам се! — не можа да се сдържи Юмер. — До касабата бях... Жената на хекимин водих.

— И как е сега?

— Слава на аллаха, добре е! Оправя се!

— И нека да е още по-добре — кимна Левски. — А откъде си ти?

— А, ние сме от планината... Далечко е, като се мине прохода, и после още толкоз... Равни колиби го казват селото ни.

— Как го рече?...

— Равни колиби.

— Хубаво име... — кимна пак, заплепен от смисъла на това име Левски. — Е, и как я карате там?

— Ами живеем! Камениста ни е земята, но какво да се прави — планина. Хаджи Билал глътна долните ниви... Чифликът му де... Пък и напред и за мерата вика. И за нея ламти! Колко мера е тя!... И какво ще правим без нея?!

— Значи знаеш го ти хаджи Билал? Що за стока е той?

— То да не го знаех, по-добре! — каза доверително Юмер. — Тежко и горко на тия момчета. Бял ден не виждат неговите ратаи.

— Чувам и тоя, чорбаджията, българинът, и той бил същата стока.

Юмер се озърна и още по-доверително рече:

— Да ти кажа, аркадаш, смая ми се окото, ей! Слушам ги преди: с човека търгуват бе — единият на другия... А ние си живеем горе в планината и хич не знаем какво става!...

— Чакай де, само мюсюлмани ли сте там?

— Как само мюсюлмани? Половината са българи! Ама какво сега, както са друговерци, да вземем да се бием ли?... Пък и какво ще делим? Човек изкарва, колкото да си изхрани челядта. Нали го гледам моя комшия, Танас го викат, блъска и той завалията от рано до късно... Тъй де! Кога той на мене в помощ, кога аз на него. Е? Разбираме се, поминуваме, какво повече! — завърши Юмер и ведро се усмихна.

— И тия двамата се разбират, както виждаш — посочи Левски с очи чорбаджи Дръндьо и хаджи Билал. Оставил коня, хаджията също се беше разположил в кабриолета.

— Разбират се те, ама върху гърба на беднотията.

— Чакай, а вие там горе аги нямате ли, джанъм?

— Защо ни са?... Нито аги имаме, нито чорбаджии.

Нито аги, нито чорбаджии, повтори в душата си Левски и с вълнение гледаше честното, открито лице на турчина в каруцата.

— Ще ги запомня аз тези Равни колиби — каза. — Харесват ми... И ти ми харесваш... Пък, кой знае, може да се случи навред да стане, както при вас, и тогава и вие да слезете в равнината!...

Те вече бяха изминали лозята. Пред тях се ширеха голи пасища и само тук и там откриваха горички или отделни разклонени дъбове столетници, когато от страничен път се появи конният отряд.

— Видяхте ли го Баш комитата? — викна още отдалече Ибрахим.

— Ами че нали вие го гоните, бей? — смая се чорбаджи Дръндьо.

— Отивам да завардя прохода — рече в отговор бинбашията и махна с ръка на своите да го следват. Явно, не му беше до приказки и обяснения. Но чорбаджи Дръндьо и хаджи Билал не го оставиха.

— Бързайте, бей!... Обесете го най-сетне тоя разбойник... Мира не видяхме от него...

А на опашката ратаите си шушнеха и очите им тържествуващо блестяха.

— Ще го хванат, кога си видят ушите — рече един, всъщност и другите все това говореха.

— Чудна работа! — не можеше да се спре Юмер. — Пък по нас нищо да не се е чувало за тоя, Баш комита ли му викат! Какъв е той, аркадаш? Падишаха ли иска да сваля? Турчина и българина един срещу друг ли дига? Ти какво мислиш, а?

— Които го гонят, на тях мъти водата — рече Левски, оправяйки превръзката над окото си.

— А! Демек... — Юмер многозначително посочи ония в кабриолета. — Виж ти, не бях помислял!...

6

Стъмнило се беше, когато стигнаха прохода. Хората на Ибрахим отдавна вече бяха тук. Разпалили огромен огън пред стражницата, те печеха овни и играеха на зарове.

— Окъсняхте! — разглеждаше при светлината на фенера новодошлите Ибрахим. — Добре, ей тука се настанете! Гяурите от вътрешна страна — за всеки случай, ама тъй де! А ти, хаджи Билал ага, при огъня! Ела и ти, чорбаджи!

Той дори не погледна Юмеровата каруца и придружника ѝ с черната превръзка. Затова пък откритото око на Левски не изпущаше от погледа си него.

Бинбашията продължаваше да се разпорежда, това, изглежда, му беше страст.

— Чауш, хей, Мустафа чауш! Вземай петима и прегради пътя! Няма да те уча как се прави засада. Който и да се приближи, стреляйте!

— Той само да посмее, бинбаши ефенди!... — закани се Мустафа, готов за големи дела. В повишено настроение беше, като всички. Избра петима, най-сербезлиите. Разположи ги зад прикрития. Говореше им, обясняваше. И така, пътят, по който бяха дошли, и изобщо целият проход за тая нощ напълно бе затворен.

А при огъня веселието ставаше все по-буйно. Цвърчаха набучените на шиш овни. Бъклица с ракия минаваше от ръка в ръка. Някой грабна тамбура. Друг разлюля дайре. И докато неколцина заподскачаха, закълчиха се и заиграха кючек, останалите пляскаха с ръце и пееха:

*Що ли ми трябва, джанъм,
що ли ми трябва;
на баир лозе, джанъм,
що ли ми трябва,*

*край море къща, джанъм,
що ли ми трябва;
и да те любя, джанъм,
що ли ми трябва...*

— Яха-хаа!... — провикваше се някой. А след него и друг. И трети.

— Тихо бре! По-тихо не можете ли? — скарваше се Ибрахим, макар и той да бе увлечен от песента. — Ами ако оня чуе?... А?

— Та нали Мустафа чауш пази, бей! — обади се един глас, неизвестно чий.

— Ей, ама ти наистина си бил голямо говедо! — възмути се Ибрахим, сякаш знаеше кому говори. — Пазел... Не пази той — засада съм го сложил! Разбираш ли я тънката разлика!

— Готово е! Опече се месото!... — Викът на Узун Гирай мигновено прекъсна и песента, и ключека, и Ибрахимовите разяснения за разликата между пазене и засада.

Скоро всеки дъвчеше, мляскаше. А чорбаджи Дръндьо сметна за нужно и да каже:

— Хм... ама... ама отдавна не ми е било толкова сладко, бе хора!... Че вие откъде изведнъж тия овни, бей? — подхилкваше се той угодливо. Ласкаеше.

— Военна работа! — рече Ибрахим, без да го погледне.

— Чу ли го? Хм... Военна!... — прошепна при каруцата Юмер.

Той и забулената му жена също вечеряха. А Левски, облегал гръб о колелото на каруцата, бе затворил очи. Раната го болеше.

— На кого ли душицата са изгорили — прибави все тъй тихичко Юмер.

— Ей, вие при каруцата, елате да ви дадем от месото бре! — провикна се великодушно бинбашията.

— Имаме си ядене — отвърна Юмер.

И ратаите имаха ядене. То не се различаваше от Юмеровото. Но кому ли се ядеше? Едни бяха легнали на голата земя. Други, дигнали очи към звездното небе, мислеха за дома. Трети тихичко си говореха.

— В първото село аз имам сватанак — говореше и чорбаджи Дръндьо при огъня. — Чуе ли нещо за оня, той веднага ще ми каже!

— А пък горните села са мои — заклима хаджи Билал. — Няма къде да мърда, хаирсъзинът, няма!...

— Е, тогава ми е в ръцете! — разчеса къдравата си брада Ибрахим. Представяше си сигурно как ще го залови!

— И той, че и наградата, бей! — развикаха се вкупом двамата чорбаджии. — Сто хиляди! Ще черпиш, не може тъй, ще черпиш!...

— Хей, да не прокопса човек! — възмути се Ибрахим. — То аз ако почна да черпя, цялата награда ще иде!...

Но сега вече и тайфата му се намеси:

— Ще има, ще има то и за нас! Не може да няма за нас, бей!... Нали и ние...

— Ти чу ли? Излиза, че всичко е заради парите! — възбудено и възмутено каза при каруцата Юмер. Той вече не пропускаше нито думица от разговора им.

— Чувал съм и друг път — кимна Левски. Беше извадил дивит и хартия и при светлината на окачения фенер нещо пишеше.

— А ти какво посред нощ, аркадаш? Какво все драскаш? — учуди се Юмер.

— Имам си такъв навик: да не забравя колко е доброто и колко лошото на тоя свят — кимна Левски, усмихна се на новия си приятел и продължи да пише.

Юмер помогна на жена си да се качи в каруцата. Облегна гръб о колелото и задряма. Левски продължи своето странно занимание.

Постепенно огънят намаля. Сън обори и преялите първенци, и заптиите, пък и ратаите. Само часовоят обикаляше в полукръг до коневръза и обратно. Пушеше в тъмнината. Прозяваше се. Кашляше. Някъде отдалече дойде вълчи вой. А в близост тъмен силует притича към стражницата. Закачи нещо на вратата ѝ. Шмугна се към коневръза.

— Има ли там някой? — приближи часовоят, привлечен от подозрителен шум.

Никакъв отговор. За минутка заптието зорко оглеждаше. Не, наистина нищо. Тръгна спокойно. Засвири дори с уста. Докато внезапно една ръка се пресегна и така силно стисна гърлото му, та той само зяпна. А миг след това Левски затъкна в тая зяпнала уста кърпа. Свали заптието на земята и върза краката и ръцете му.

Все тъй безшумно, бързо той освободи конете от коневръза. Метна се на своя, разблъска ги и изчезна в тъмнината.

Тропотът на конските копита стресна всички. Сънени глави се надигнаха.

— Какво става?...

— Ратаите ли? Я ги дръжте!... — ревяха един през друг чорбаджията и агата. Да, всеки мисли най-напред за своето!

А Ибрахимовият глас гърмеше най-силно:

— Надувай зурлата! Свири тревога!...

Някои вече стреляха напосоки. Но защо? Едва ли и те знаеха.

Най-сетне донесоха фенери. И огъня разпалиха. Бяха намерили вързания часовей. Измъкнаха кърпата от устата му.

— Баш комитата... Нападна ме... Избяга!... — изрече наведнъж, дълго мълчалото заптие.

— Къде са гледали ония? Ще го пребия това говедо, Мустафа! — разтреперан от гняв, бинбашията беше готов да изпълни заканата си. Само че злополучният часовей го спря.

— Не, бей!... Тука, дето беше... Тоя с превръзката!...

— С превръзката ли? Как? Тоя, дето с нас?!...

И друг вик ги стресна:

— Книга окачена! От него ще е!

Донесоха хартията, оставена от Левски. Всеки надничаше. Всеки искаше да види, да бутне.

— Ще я скъсате! — разблъска ги боят. — Я да дойде кятипина. Чети де! — заповяда той, когато някакво кльоцаво заптие с остър гръцмул взе в разтрепераните си ръце хартията.

— Ами... най-отгоре пише: „За всекиго по нещо“ — започна кятипинът.

А в това време и ратаите дойдоха. И Юмер.

— Ха̀ да видим какво е написал тоя джанабетин — рече насмешливо хаджи Билал. — Чети да видим!...

Кятипинът мръдна острия си гръцмул и продължи:

— „Първом, на моите сънародници нека кажа: близък е денят!“

— Какъв ден бълнува тоя?! — избухна бинбашията.

Ратаите моментално се раздвижиха.

— Ама той... от черковата дето... Той... Дякона Левски е бил, момчета! — зашепнаха едновременно. Почуда, изумление, буйна радост избликваше на лицата им.

— Ей, вие там, да млъквате! — закани им се с юмрук бинбашията. А изпъкналите му очи — като на разярен бик.

Млъкнаха. Само дето продължаваха тайничко да се побутват.

— Карай нататък.

— Ама по-добре да не чета, бей! — Кльоцавият кятипин от опит знаеше, че Ибрахим може и на него да си излее гнева.

— Карай!...

Кятипинът преглътна страха си и продължи:

— „И на друг един казвам, че с добро ще го помня. И дано често срещам такива като него, защото ние не се борим против турчина, а против господството му.“

— А̀ сега де!... Туй пък за кого е?! — гледаха се един друг заптиите.

Не беше за тях. Не. Пък и за когото бе предназначено, той сам си го разбра — такива думи направо в сърцето влизат!... Едва забележима усмивчица пробягна по устните на Юмер и се скри в ъгълчето под мустака. Равни колиби! Демек за това му допадна толкова името на селото ни, мислеше си. Усетих аз, че е по-друг човек... С добро ще ме

помни, казва, но и аз с добро ще го помня, разсъждаваше си Юмер... А и не преставаше да слуша кятипина.

— „На хаджи Билал ага казвам хич да не води ратаите в чифлика си, че няма къде да ги настани, тъй като скоро ще изгорят конаците му.“

Незавършил още, и настръхналите момци викнаха:

— Чуваш ли, ага!... Не си дири белята, хаджи Билале!...

— Сус!... Ще млъкнете ли там бре! — заплаши ги пак бинбашията. Но и не му беше чак толкоз до хаджи Билаловите конаци. Нито пък на чорбаджи Дръндьо. Макар че той пък проплака с тъжен глас:

— Какво ти се кани тоя хаирсъзин, хаджи?...

Откак свят светува, все е така — големците хем се поддържат, хем си завиждат един другиму.

Но Ибрахим беше нетърпелив.

— Какво пак млъкна? Чети! — сопна се той на кятипина. — Има ли нещо за мен?

— Не знам, бей... Тук за чорбаджията пише...

— Бе прескочи го него!

— Ама не може така, бей... Нека и аз да разбера, джанъм — примоли се Дръндьо.

Ратаите си намигаха един на друг.

— Нека... нека!...

Единият, със засукани вече мустаци, присмехулно додаде:

— Ха сега да те видим, чорбаджи!

— Вас кой ви пита бре? — понечи да ги скастри Дръндьо, но гласът му беше половин глас.

— Е карай тогава наред! Карай! — заповяда бинбашията.

И кятипинът продължи:

— „На чорбаджи Дръндьо известявам, че петдесетте лири златни, които по своя воля ми даде да купя оръжие за бунт, няма да го спасят...“

— Каквоо?! — измуча изуменият Ибрахим.

— Той лъже, бей!... Никакви не съм давал. Аз никому нищо не давам!...

— Той само знай да взема! — заливаха се от смях ратаите.

Присмехуликът със засуканите вече мустаци рече на своите:

— Добре, добре го нареди, момчета!...

А бинбашията крещеше:

— Бе, свиньо гяурска!... Ти на Баш комитата пари даваш, и после ми се лигавиш, а?! — И такъв шамар му зашлеви, та Дръндьо чак политна. — Я му хвърлете един бой бре!

Заптите само това чакаха.

— Ама милост, бей... Той нарочно, бей... защото аз... такова, нали аз... — мъчеше се да се отърве от коравите им ръце чорбаджията. От ужас гласът му едва излизаше от гърлото.

Ибрахим само още един път измуча срещу него и веднага го забрави. А заптите вече го мъкнеха към стражницата.

— Ооо!... оо!... о! — носеше се все по-далечен гласът на Дръндьо.

— Аз какво ви рекох! — намигна на другарите си ратаят със засуканите мустаци. Намигнаха му и те. В полумрака стояха, но отблясъците на разпаления огън разкриваха лицата им.

А кятипинът все тъй невъзмутимо продължаваше:

— „... и ако чорбаджи Дръндьо не внесе още петдесет лири златни...“

— Стига с тоя!... Чети за мене! — не искаше повече да слуша бинбашията.

— За тебе ли, бей? Ами ето и за тебе... А... а...

Гробно мълчание настана. Ратаите, заптите — всички чакаха в тъмнината. Най-вече самият бей, колкото любопитен, толкова и тревожен. Само огънят пращеше.

— „На бинбашията Ибрахим бей един съвет ще му дам...“ — подхвана пак кятипинът, но нещо куражът му не достигна. Острият му гръцмул изведнъж се изкачи нагоре по врата, после слезе надолу. — Да чета ли по-нататък, бей? — блесна той с очите си умолително.

Ибрахим само кимна.

— „... един съвет ще му дам. Да не приказва толкова много...“

— Това ли е? — измуча презрително бейт.

— „... и да не слага масло в тиганя, преди да е хванал рибата, защото сам ще се опържи в него!“

Смях огласи прохода. Дори заптите, разбрали-неразбрали, се кикотеха. А Юмер отиде да разправя на жена си.

— Стига!... Млъквайте! — тресеше се от обида Ибрахим. — Той ще ми падне в ръцете!... Ще ми падне той!

Неговите хора млъкнаха. Но не и ратаите.

— Махайте се! Отивайте да спите!

Ратаите отидоха да спят, но сънят не ги хващаше. Дълго през нощта те продължаваха да си шушукат и да си разправят кой какво е чувал за неуловимия Дякон Левски. И все той им беше в ума. А после и в съня...

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.